

Posudek bakalářské práce

Bc. Markéty Kraevské

Citoslovce v česko-bulharském srovnání

Jihovýchodoevropská studia

FF UK 2013

Téma bakalářské práce je zvoleno velmi **originálně**. Citoslovce jsou slovním druhem, o kterém se dá směle říci, že zůstávají zcela stranou podrobnějšího odborného zájmu jazykovědné bohemistiky a do značné míry i bulharistiky. Autorka si je zvolila na základě svého zájmu o moderní literaturu, v níž lze pozorovat mnoho tendencí, které ovlivňují používání jazyka. Jednou z nejzajímavějších tendencí je posilování sepětí jazyka a vizuálních prostředků, v „papírové“ literatuře především v žánru komiksu. Vzhledem k tomu, že tento žánr je výrazně na vzestupu, jde o téma též **aktuální** a je třeba říci, že i **přitažlivé** z hlediska teoretického. Po přečtení práce je též nutno konstatovat, že nezájem jazykovědy není oprávněný, problematika citoslovců skýtá i četné otázky teoretické.

Autorčin zájem o komiks byl primárním hybatelem pro zpracování tohoto tématu a je škoda, že z původních plánů na popis sepětí obrazu a jazyka především i v podobě obrazových příkladů a příloh nakonec nezbylo v práci nic.

Teoretická část práce (I. část, kap. 1-5) ukazuje, že autorka uchopila téma velmi systematicky, od zcela obecné problematiky slovnědruhového členění se rychle dostala obecnému paralelnímu popisu citoslovců a odtud k popisu specifických rysů citoslovců k v češtině a v bulharštině. Výklad je bohatě exemplifikován, srovnávací závěry v této fázi vyvozeny ještě nejsou. V této (druhé) kapitole je však poprvé zdůrazněn specifický typ deverbativních neonomatopoických citoslovců, jež jsou dobře popsána v bulharštině, ale, jak ukazuje autorčin materiál, jsou bohatě zastoupena i v současných českých textech (přínejmenším komiksových).

Následuje popis citoslovců ve čtyřech českých mluvnících, jež lze označit za klíčové pro současný popis češtiny (Havránek-Jedlička, akademická mluvnice, brněnská Příruční mluvnice a Cvrčková mluvnice). Z jiných pasáží je zřejmé, že autorka studovala i další gramatická kompendia (V. Šmilauera např.). Funkčně-sémantický popis bulharských citoslovců je založen na analýze mluvnice Andrejčinovy, akademické mluvnici, mluvnici, morfologiích S. Georgieva, I. Kucarova a R. Nicolovy. Autorka ukazuje shodné i rozdílné principy třídění citoslovců v obou jazycích, kde v bulharštině vyniká třídění též podle formy, vzniku a původu. Popisy v obou jazycích jsou shrnuty a krátce a výstižně srovnány, jdou dobře ilustrovány příklady. Autorka se dokázala zorientovat v terminologické houšti (české i bulharské) a s dobrým porozuměním dokázala jednotlivé pojetí srovnat, shrnout a vybrat si svůj přístup. Poukázala na rozdíly v teoretickém přístupu a jejich zdroje. Celým popisem se jako červená niť vine otázka postavení zvukomalebných citoslovců a jejich funkční i sémantické svébytnosti oproti citoslovcům jiného typu založených především na funkci expresivní a kontaktní. Tyto pasáže prokazují autorčinu vysokou míru pochopení jazykové struktury a jejího fungování, silných i slabých stránek popisů. Při užívání bulharské literatury autorka dává přednost uvádění termínů v originále (s navrženým překladem), čímž se vyhýbá nebezpečí zkreslení původního výkladu. Terminologické rozdíly mezi

oběma jazyky, ale i mezi jednotlivými autory jsou totiž značné. V dalších pasážích jsou zohledněny též časopisecké a sborníkové stati věnované citoslovcím (především E. Kleňhová, J. Štěpán, J. Vachek, R. Rusinov, E. Tomova aj.). Teoretická část tvoří dobrou výchozí bázi pro praktickou část práce.

Důležitou úlohu v práci hraje kap. 4, v níž autorka popisuje způsoby, jakým se rozhojňuje inventář citoslovcí v češtině a v bulharštině. Z tohoto základu bylo možné vyvodit i některé vývojové tendence při hodnocení vlastního materiálu, to však zůstalo stranou autorčiny pozornosti. Různé časové segmenty zachycené jednak ve slovnících (viz. Kap. 2 části II. Práce) – od 40.-50 let 20 .stol, domácí časopisecké komiksové produkce (1979-1992) a překladové produkce (2008-9) dávaly možnost posoudit, zda a jak se mění inventář (že se mění, to je konstatováno, bohužel materiál excerpovaný ze slovníku zůstal skryt čtenáři, mohl představovat velmi výmluvnou přílohu práce), zda existují a jaké jsou tendence ve formě (prostředky intenzifikace – prodlužování signalizované opakováním hlásek, opakování základů apod.), zda a jak se projevuje přejímání z jiných jazyků apod.

V 5. Kapitole I. Části se autorka podrobně věnuje sporným otázkám zařazení, interpretace a klasifikace citoslovcí. Rozebírá tři problémy: vztah citoslovcí k paralingválním jevům, možnost diferenciací mezi citoslovcí a částicemi a otázce primárních a sekundárních citoslovcí. Všechny tři problémové okruhy rozebírá na základě výborné znalosti analytických prací o citoslovcích. V prvním případě řeší otázku z hlediska poměru mluvené a psané formy jazyka ve specifickém případě citoslovcí (převod do psané podoby znamená jejich systémovost v jazyce) a z hlediska jejich zařazení do první nebo druhé signální soustavy (Rusinov). Autorka se přiklání k úspornému a logickému popisu E. Kleňhové. V této části jsou uváděny české i bulharské příklady na rozdíl od další části, v které problematika rozlišení citoslovcí od částic se opírá o práce M. Vondráčka a je založena na českém materiálu. Autorka potvrzuje Vondráčkův závěr o klíčové úloze kontextu a vyvozuje z toho problémy, které se potom projevují v popisu lexikografickém (viz část praktická). Otázka slovnědruhová je v základu i posledního problémového okruhu, tedy rozlišení primárních a sekundárních citoslovcí a jejich poměru k jinak slovnědruhově zařazeným homonymům. Řešení je přirozeně stejné – úloha kontextu.

Celkově lze z popisu jako nevýraznější rozdíl mezi češtinou a bulharštinou uvést otázku deverbativních citoslovcí neonomatopoického charakteru, a to jak ve struktuře, tak v popisu.

V Praktické části práce si autorka vytkla za cíl prozkoumat používání citoslovcí v komiksovém žánru. Tato volba byla velmi dobře promyšlená a opřená o výbornou znalost žánru komiksu (ani výsledky této práce se nakonec v konečné podobě bakalářské práce neobjevily). Autorka analyzovala rozsáhlý (kvantitativně neurčený) materiál z domácích komiksových časopisů Čtyřlístek a Daga (1979-1992, tj. 15 ročníků, neuvádí počet čísel, ani počet stran) a překladového časopisu Kačer Donald / Miki Maus (2 ročníky 2008-2009, počet čísel ani stran neuveden). Jako školitelka vím, že excerpovala též dva výkladové slovníky, ale nakonec sebraný materiál v práci neuvedla ani jako přílohu (/zde se naopak uvádí jen kvantitativní údaje). Nepoužila též možnosti ukázat, jak byl / je citoslovečný inventář zabudován do komiksových okének a zda a jak se měnily usance v tomto směru. Popis vychází s teoretické báze, proto je velmi úsporný (ačkoli autorka nebyla mnohoslovná ani v první části práce).

Materiál je velmi rozsáhlý, zřetelně strukturovaný a pečlivě vypracovaný. Je velmi krátce, byť obsažně a výstižně komentován. Je škoda, že autorka nevyužila širší možnosti porovnání českého a bulharského materiálu podle podskupin (např. jen paralelním uvedením ve dvou sloupcích). Tak by se ukázala „společná“, tj. stará citoslovce a rozdíly jako odraz tendencí novějších. Autorka nevyužila

možností a neznázornila lépe polysémii a nevyužila ani možnost ilustrovat dynamické změny soustavu citoslovcí. Stálo také za to vybrat a znázornit zvlášť deverbativní citoslovce neonomatopoického charakteru s cílem ukázat jejich dynamiku především v češtině.

Segment, ve kterém je provedeno srovnání obou jazyků z hlediska užívání (excerpce 10 komiksových příběhů s uvedeným synoptického výskytu) je velmi cenný, bohatý na informaci, přesto není komentován skoro vůbec, ačkoli z materiálu lze vyvodit řadu závěrů. Ty by byly ještě průkaznější, kdyby byl k dispozici i zdrojový jazyk, angličtina. Prosím o rozvedení této části u obhajoby.

Popis citoslovcí ve výkladových slovnících ukazuje a velmi precizní a podrobnou znalost materiálu, je škoda, že nebyl v práci prezentován.

Předložená práce je na velmi dobré formulační úrovni, z hlediska grafického je zpracována velmi pečlivě (nečetné překlepy jsem označila do textu). Má všechny potřebné náležitosti, jež jsou u bakalářské práce požadovány.

Teoreticky i materiálově práce vrchovatě naplňuje požadavky na bakalářskou práci. Hodnotím práci jako velmi dobrou, neboť prokazuje poněkud spěšnou práci v závěrečných etapách zpracování tématu. Velmi bych se přimlouvala za to, aby autorka publikovala alespoň výňatky, neboť její závěry ukazují na to, jak by problematika citoslovcí měla být pojata v nějaké budoucí mluvnici češtiny, resp. bulharštiny i jak by mělo vypadat jejich zpracování ve slovnících, Zejména tam se jeví dluh obou národních filologií jako velmi citelný.

V Praze dne 1.9. 2013.

Prof. PhDr. Hana Gladkova, CSc.,

Vedoucí práce